

IBRAHIM OSMIĆ*

ZNANJA I STAVOVI ADOLESCENATA O NARKOMANIJI

Problemu narkomanije kao negativne društvene pojave treba se suprotstaviti na svim društvenim nivoima. Primarnu ulogu ima obitelj, a zatim i druge institucije koje svojim djelovanjem i osposobljenošću mogu dati značajan doprinos u suzbijanju narkomanije i dilerstva kao negativnih društvenih pojava. Ovdje prvenstveno mislimo na: školu, zdravstvene ustanove, socijalne ustanove, sudstvo, policiju i dr.

Poseban akcent treba staviti na preventivno djelovanje, u odnosu na represiju.

UVOD

U Bosni i Hercegovini zloupotreba opojnih droga uzima sve više maha. Kao posljedicu toga možemo smatrati nedovoljnu organiziranost, osposobljenost i koordinaciju na svim društvenim nivoima.

Ono što danas predstavlja najveći problem jest to što nitko ne može dati ni približno točne podatke o broju narkomana i ovisnika. Mogući izvori podataka su zdravstvene ustanove, policijske stanice, ali i tu postoje ograničenja. Vlada mišljenje da je "tamna brojka" daleko veća u odnosu na podatke kojima raspolažu policijski organi i zdravstvene ustanove.

U zdravstvenim ustanovama registriraju se samo oni slučajevi koji se javljaju na liječenje, ali ni svi liječeni nisu registrirani kao slučajevi narkomanije (zbog inzistiranja roditelja da osoba ne bude etiketirana kao narkoman i sl.), tako da je taj broj, upravo zbog toga, znatno manji od realnog. Policija opet samo zatvara proizvođače i dilere droge dok je zakon samo predvidio prekršajne mjere protiv uživalaca opojnih droga. Procjenjuje se da iza jednog registriranog narkomana dolazi najmanje pet neregistriranih.

Same poslijeratne prilike i unutarne ustrojstvo BiH doveli su do razjedinjavanja onih elemenata koji treba dati najveći doprinos u borbi protiv narkomanije i dilerstva. Kao posljedica toga postoji nedovoljna koordinacija policijskih struktura na nivou entiteta, a taj problem bi se riješio stvaranjem Ministarstva unutarnjih poslova na nivou države Bosne i Hercegovine.

Kao sljedeći problem mogli bismo navesti činjenicu da veliki broj sumnjivih stranaca boravi na prostoru BiH, zatim loša kontrola granica i dr. predstavljaju ogromne rizike za širenje narkomanije. Valja spomenuti i činjenicu da je BiH zbog svog geografskog položaja glavni tranzit za velike količine svih vrsta droga prema srednjoj i sjevernoj Evropi. Na žalost, jedan

---

* Dr. Ibrahim Osmić, Filozoski fakultet, Tuzla

dio droge ostaje u BiH kod domaćih narko-bosova i domaće narko-mafije. Veliki broj zemljišnih površina koje su okružene minskim poljima zaostalim poslije rata koriste se za uzgajanje **indijske konoplje**, tako da je pristup do tih zasijanih površina veoma otežan i jedino moguć uz pomoć specijaliziranih deminerskih službi.

Ovdje svakako treba spomenuti i BiH državljane na privremenom radu u inozemstvu (Njemačka, Nizozemska, Austrija, Italija i dr.) koji unose drogu iz tih zemalja u BiH, čime se povećava broj dilera i samih uživalaca droga. Unutar BiH evidentno je raslojavanje društva na mali broj bogatih i velikog broja ljudi koji žive na granici siromaštva, sve veća prisutnost korupcije, organiziranog i drugih vidova kriminala. Teška socijalna situacija, nerijetki slučajevi umiješanosti policije, liječnika, ljudi iz političkog života u razne vrste kriminalnih aktivnosti stvaraju idealno tlo za razvoj narkomanije, a prostor BiH postaje veoma nesigurnim za građane.

Mjesta preprodaje droge i vrbovanja novih konzumenata uglavnom su sastajališta mladih (diskoteke, kafići, ulice, škole i dr.). Zabrinjavajuća je činjenica da se droga može nabaviti u neposrednoj blizini škola, jer se dileri često nalaze baš oko škola. Školarci najčešće počinju s pušenjem **marihuane** ili popularno nazvane "trava", zatim uzimanjem različitih tableta među kojima su danas najpopularnije **ekstazi** (ecstasy) koje adolescenti koriste na partijama i zbog toga pojedinci prodaju tablete različitog sastava kao ekstazi. Ove prve doze droge adolescenti uglavnom od dilera dobiju besplatno i u velikom broju slučajeva su samo uvertira pred uzimanje mnogo "težih", "jačih" i opasnijih droga.

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1.1. Predmet istraživanja

Predmet su ovog istraživanja znanje i stavovi adolescenata o narkomaniji i njihovo stečeno znanje o raznim vrstama droga.

1.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jest ispitivanje znanja i stajališta adolescenata o drogama i narkomaniji kao negativnoj društvenoj pojavi, kao i prezentiranje rezultata dobivenih s područja Tuzlanskog kantona.

1.3. Zadatci istraživanja

1. Ispitati znanje adolescenata o vrstama, nazivima, načinima korištenja i zloupotrebi kao i djelovanju pojedinih vrsta droga;
2. Ispitati i analizirati koji su najčešći izvori informacija za adolescente o raznim vrstama droga;
3. Ispitati stajališta adolescenata o pojavi zloupotrebe droga u društvu

4. Ispitati i analizirati utjecaj obitelji, škole i socijalne sredine na pojavu narkomanije;

2. Hipoteza istraživanja

S obzirom da ćemo u ovom istraživanju ispitivati znanje i stavove adolescenata o drogama i narkomaniji i da ćemo prateći varijable upoređivati i proučavati statističkom analizom, smatramo da je metodološki ispravno u istraživanju početi od nul-hipoteze.

To znači da ćemo početi od pretpostavke da će veze u ispitivanim varijablama biti slučajne, sve dotle dok u statistički kontroliranim uvjetima ne dosegnu razinu statističke značajnosti.

3. Metode, postupci i instrumenti istraživanja

3.1. Metode istraživanja

Kako je ovo istraživanje fundamentalnog karaktera, tj. namijenjeno je sadašnjici, zalazi u prošlost, a usmjereno je prema budućnosti, zbog toga je u njemu neminovno koristiti više istraživačkih metoda i to:

1. Metoda teorijske analize
2. Serveya metoda
3. Metoda analize dokumentacije

3.2. Postupci istraživanja

U toku istraživanja uz primjenu pojedinih metoda koristit će se postupci i instrumenti kojima će se prikupiti određeni podatci o znanju i stavovima adolescenata o pojedinim vrstama droge i narkomaniji kao negativnoj društvenoj pojavi

Od postupaka koristit ćemo:

- anketiranje
- rad na dokumentaciji
- statistički postupci (procent, Hi-kvadrat test, C koeficijent – koeficijent kontingencije)

Uz navedene postupke koristit ćemo i sljedeće instrumente:

- anketni upitnik i skala procjene
- evidencijski list za unošenje podataka iz evidencije i dokumentacije

3.3. Instrumenti istraživanja

Instrumenti istraživanja predstavljaju kombinaciju upitnika i skale procjene.

Da bismo došli do podataka vezanih za znanja i stavove adolescenata o narkomaniji, nastojalo se instrumentima istraživanja obuhvatiti sve aspekte života adolescenata (obitelj, škola, vršnjaci, društvena sredina).

Kod formulacije pitanja vođeno je računa da ona budu jednostavna i shvatljiva za ispitanika, a u uvodnom dijelu učenicima je kratko objašnjen cilj istraživanja. Instrumenti istraživanja osiguravaju i anonimnost ispitanika, jer se prvi dio upitnika odnosi samo na podatke vezane za školu, razred i spol.

4. Populacija i uzorak

Populaciju čine učenici šestih i osmih razreda u dvije osnovne škole s područja općina Gradačac i Srebrenik. Na početku školske 2002./2003. godine broj učenika u svim školama koji pohađaju VI. razred je iznosio 409, a broj učenika VIII-ih razreda je 378. Ukupnu populaciju čini dakle 787 učenika u četiri škole na navedenim općinama.

Uzorak čini 69 učenika VI-tih razreda i 61 učenik VIII-ih razreda, tj. ukupno 130 učenika ili 16, 52 %, s tim da se metodom slučajnog uzorka uzimao svaki šesti učenik u razredu.

r.b.	OSNOVNA ŠKOLA	VI razred		VIII razred		Ukupno	
		F	%	F	%	F	%
1.	II. Osnovna škola Srebrenik	20	2,54	15	1,91	35	4,45
2.	Osnovna škola Špionica	10	1,27	10	1,27	20	2,54
3.	O.Š. Ivan Goran Kovačić Gradačac	29	3,68	25	3,18	54	6,86
4.	Osnovna škola Srnice Donje	10	1,27	11	1,40	21	2,67
	UKUPNO	69	8,77	61	7,75	130	16,52

Uzorak je izračunat na sljedeći način:

$$n = \frac{t^2 \times \delta^2}{l^2} = \frac{2,582^2 \times 11^2}{2,50^2} = \frac{6,67 \times 121}{6,25}$$

$$= \frac{808,07}{6,25} = 129$$

Dakle, najmanji broj jedinica u uzorku je 129. Za naše istraživanje uzeto je 130 jedinica za uzorak.

2. REZULTATI IZTRAŽIVANJA I NJIHOVA INTERPRETACIJA

Nakon obavljenog istraživanja, sređivanja podataka i njihove statističke obrade, prikazat ćemo tabelarni pregled dobijenih rezultata učenika VIII-ih i VI-ih razreda u općinama Gradačac i Srebrenik vezano za znanje i stajališta

adolescenata o problemu narkomanije. Instrument kojim smo prikupili podatke sastojao se od 20 pitanja.

Šesti razredi Gradačac - Srnice

TABLICA: 1

POZNAJEŠ LI NEKOG IZVAN ŠKOLE I TVOG DRUŠTVA DA KORISTI DROGU	VI. RAZREDI Gradačac		VI. RAZREDI Srnice	
	f	%	f	%
<i>Poznajem</i>	1	3,45	0	0
Ne poznajem	13	44,83	10	100,00
Možda, ali nisam siguran	15	51,72	0	0

$X^2 = 9,355$
 $C = 0,5618$

Dobijeni rezultati u tablici (1.) statistički su značajni i na nivou značajnosti 0,05 i na 0,01. Hi-kvadrat na nivou značajnosti 0,05 s dva stupnja slobode iznosi $X^2 = 5,99$, a na nivou značajnosti 0,01 iznosi $X^2 = 9,21$. Naš dobijeni Hi-kvadrat je $=9,35$. Značajna razlika u odgovorima na pitanje (*poznaješ li nekog izvan škole i svog društva da koristi drogu*) postoji u odgovoru *možda, ali nisam siguran*. Takav odgovor je dalo 15 ili 51,72% ispitanih učenika gradske škole Gradačac, dok niti jedan učenik seoske škole Srnice nije dao takav odgovor. Među ispitanim varijablama postoji umjerena korelacija jer dobijeni koeficijent kontigencije iznosi $C = 0,5618$.

TABLICA: 2

U SVOJOJ OBITELJI RAZGOVARAM O PROBLEMIMA NARKOMANIJE:	VI. RAZREDI Gradačac		VI. RAZREDI Srnice	
	f	%	f	%
<i>Uvijek</i>	1	3,44	0	0
Ponekad	25	86,21	5	50,00
Nikad	3	10,35	5	50,00

$X^2 = 7,313$
 $C = 0,4804$

Rezultati u tablici (tab.2) ukazuju da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između učenika VI-ih razreda gradske škole Gradačac i seoske škole Srnice. Naime, dobijeni Hi-kvadrat iznosi $X^2 = 7,313$, dok Hi-kvadrat na nivou značajnosti 0,05 s dva stupnja slobode iznosi $X^2 = 5,99$. Na pitanje (*u svojoj obitelji razgovaram o problemima narkomanije*), iz tabele se može uočiti da 5 ili 50% ispitanika VI-ih razreda u seoskoj školi Srnice u svojoj obitelji *nikad* ne razgovara o problemima narkomanije, dok su isti odgovor

dala 3 ili 10,35% učenika VI-h razreda gradske škole Gradačac od ukupno njih 29 koji su bili obuhvaćeni ovim istraživanjem. Također se može uočiti razlika i u odgovoru *ponekad*, koji je dalo 25 ili 86,21% ispitanika Vi-ih razreda gradske škole Gradačac, dok njih 5 ili 50% od ukupnog broja ispitanih u Vi-im razredima seoske škole Srnice, također u svojoj obitelji *ponekad* razgovara o problemima narkomanije.

Šesti razredi Srebrenik - Špionica

TABLICA: 3

U MOJOJ ŠKOLI POSTOJI NETKO S KIM MOGU UVIJEK RAZGOVARATI O PROBLEMIMA VEZANIM ZA DROGU	VI. RAZREDI Srebrenik		VI. RAZREDI Špionica	
	f	%	f	%
<i>Pedagog psiholog</i>	10	50,00	0	0
Razrednik	6	30,00	3	30,00
Nastavnici	4	20,00	4	40,00
Netko drugi	0	0	3	30,00

$$X^2 = 12,000$$

$$C = 0,8165$$

Statistički pokazatelji u tablici (tab.3) ukazuju na značajnost razlike među distribucijama na obje razine značajnosti i 0,05 i 0,01 s tri stupnja slobode. Izračunati Hi kvadrat $X^2 = 12,000$ pokazuje statistički značajnu razliku među ispitivanim varijablama. Ispitanici VI-ih razreda gradske škole Srebrenik, i to njih 50%, smatra da je *pedagog-psiholog* osoba s kojom u školi mogu uvijek razgovarati o problemima vezanim za drogu, dok tako ne misli niti jedan ispitanik VI-ih razreda seoske škole Špionica.

Naime, 30% ispitanika seoske škole Špionica izjasnilo se da to nije ni pedagog-psiholog, ni razredni starješina, ni nastavnici, nego da je to *netko drugi* s kim u školi mogu razgovarati o problemima vezanim za drogu. Među ispitivanim varijablama postoji visoka korelacija, s obzirom na to da izračunati koeficijent kontingencije iznosi $C = 0,8165$.

Osmi razredi Gradačac – Srnice

TABLICA: 4

MISLIM DA SE KORIŠTENJE DROGA NAJVIŠE MOŽE SMANJITI	VIII. RAZREDI Gradačac		VIII. RAZREDI Srnice	
	f	%	f	%
<i>Radom na povećanju znanja o drogama kao štetnoj pojavi</i>	10	40,00	7	63,64
Bavljenjem športom	15	60,00	1	9,09
Većom pomoći ljudima u nevolji	0	0	3	27,27

$$X^2 = 12,86$$

$$C = 0,7149$$

Dobijeni Hi-kvadrat $X^2 = 12,86$ statistički je značajan na obje razine značajnosti, jer Hi-kvadrat uz dva stupnja slobode na razini značajnosti 0,05 iznosi 5,99 a na razini 0,01 je 9,21. Izražene razlike među distribucijama odnose se prije svega na različita gledišta u pitanju (*mislím da se korištenje droga može najviše smanjiti*), među ispitanicima VIII-h razreda gradske škole Gradačac i ispitanicima VIII-ih razreda seoske škole Srnice. Naime, 15 ili 60% ispitanika VIII-ih razreda gradske škole Gradačac od ukupno 25 ispitanih smatra da se korištenje droge može najviše smanjiti *bavljenjem športom*, dok ispitanici seoske škole Srnice, njih 7 ili 63,64% od ukupno 11 smatraju da se korištenje droge može najviše smanjiti *radom na povećanju znanja o drogama kao štetnoj pojavi*. Dobijeni koeficijent kontigencije $C = 0,7149$ ukazuje da je korelacija među ispitivanim varijablama visoka.

TABLICA: 5

TABLICA INFORMIRANOSTI O POJEDINIM VRSTAMA DROGA	Ukupno VIII. razredi		Ukupno VI. razredi	
Marihuana	54	88,52 %	49	70,01 %
Kokain	43	70,49 %	45	65,21 %
Hašiš	44	72,13 %	35	50,72 %
Heroin	21	34,42 %	32	46,37 %
LSD	12	19,67%	10	14,49 %
Ekstazi	15	24,59 %	14	20,28 %
Opijum	8	13,11 %	22	31,88 %
Morfin	3	4,92 %	0	0,00 %
Kanabisovo ulje	0	0,00 %	1	1,44 %
Kodein	0	0,00 %	1	1,44 %
Razne tablete	4	6,55 %	0	0,00 %
Ne znaju ni jednu vrstu	4	6,55 %	13	18,84 %

U tablici (5.) prikazani su rezultati vezani za poznavanje pojedinih vrsta opojnih droga među ispitanicima svih VIII-ih razreda kao i svih VI-ih razreda. Kako se najbolje može vidjeti na grafikonu, veći postotak učenika VI-ih razreda poznaje droge *opijum i heroin* od učenika VIII-ih razreda, ali zato veći postotak učenika ili 18,84% VI-ih razreda nisu čuli ni za jednu drogu, dok je taj postotak kod učenika VIII-ih razreda 6,66%.

3. ZAKLJUČAK

Droga više nije privilegija intelektualne i ekonomske sredine. Ona je postala problem i radničke omladine, svih slojeva društva i sve mlađih uzrasta.

Društvo treba prestati vjerovati filmovima u kojima su narkomani prljavi, neokupani, jadni i bijedni, "mršavi i ispijeni" s ogromnim podočnjacima i potpuno izgubljeni. Nisu samo to narkomani. Oni se u početnim fazama ne razlikuju puno od drugih ljudi, a upravo tome treba naučiti roditelje, jer su oni prvi koji moraju vidjeti i prepoznati promjene na svom djetetu.

Škola i obitelj ne predstavljaju najčešći izvor informacija za adolescente o raznim vrstama droga što je i potvrđeno našim istraživanjem.

Obitelj, škola i socijalna sredina nemaju podjednak utjecaj na pojavu i sprječavanje narkomanije.

LITERATURA

Petrović, B.: Kriminalistička metodika istraživanja krivičnih djela zloupotreba droga, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 1998.

Bukelić, J.: Droga-mit ili bolest, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1981.

Nicović, M.: Opojne droge, Multinacionalna kompanija "Alfa", Beograd, 1990.

Salihović, H.: Zloupotreba droga-nekad i sad, u časopisu, Obrazovanje odraslih, BKC, Sarajevo, 2002.

Bukvić, A.: Načela izrade psiholoških testova, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.

Bakovljević, M.: Osnovi metodologije pedagoških istraživanja, Naučna knjiga, Beograd, 1997.

SUMMARY

The problem of drug addiction as a negative social occurrence needs to be confronted at all social levels. Families have a primary function in the prevention of drug addiction, but other institutions may also, through their work and expertise, make a significant contribution to the prevention of drug addiction and drug dealing. These are primarily school, health and social institutions, the judiciary, the police, etc. Special emphasis should be placed on the preventive measures rather than repression.

Primljeno 6. svibnja 2004.